

LEVÉLSZEKRÉNY.

TUDÓSÍTÁSOK.

(1.) *Magyarország időjárása 1891 november havában.* Ha e hónap időjárását pusztán egyes meteorológiai elemeinek havi középértékeiből akarnók megítélni, akkor azt rendes lefolyású őszi hónapnak kellene tartanunk, mert középértékei ritka pontossággal megegyeznek a kiszámított normális (átlagos) értékekkel. Ha azonban a havi eredményekkel egyedül nem érjük be, és időjárásának menetét napról napra figyelemmel kísérjük, észre vesszük, hogy egy hideg és egy enyhe időszakból áll, melyek egymást egyensúlyozzák s végeredményben a rendes hőmérsékletet nagyon megközelítik. De az ideai november nem is átmenete az őszenek a télbe, mely a hőmérséklet fokozatos csökkenésében szokott nyilvánulni, ellenkezőleg eleje sokkal hidegebb mint a vége, s míg 1-től 10-ikéig fagy és hó inkább a tél tulajdonságaival ruházta fel, nagyobb fele 11-ikétől 30-ikáig) következetesen enyhe időjárással tünt ki, mely még a nyári zivatar — ez időtájban kissé szokatlan — tünevényében is nyilvánult.

A hőmérsékletnek ezen rendetlen menetét az ötnapi (budapesti) hőmérsékleti közepek is mutatják: november 2—6. 1°0', 7—11. 0°4', 12—16. 8°8', 17—21. 6°6', 22—26. 7°0', 27—december 1. 4°1', a melyekkel szemben rendes menete: november 2—6. 5°8', 7—11. 5°5', 12—16. 3°9', 17—21. 2°8', 22—26. 3°3', 27.—december 1. 2°7', az előbbi állítást eléggé igazolja.

A hideg idő, mely már a megelőző október végé felé beköszöntött, novemberbe is átment és 10-ikéig tartott. Előidézte pedig az általános európai időjárás helyzet, melyet északnyugoton magas, délen pedig alacsony légnyomás jellemezett, minél fogva az északi, hideg levegő beáramlása szabad utat kapott és a thermométert sok helyütt még —10° C. alá is süllyesztette. Midőn az északi magas nyomás 6-ikán Közép-Európa fölé helyezkedett, az idő 2—3 napra derűs lett és ekkor megint az éjjeli hőkisugárzás okozta a fagyot. Egyidejűleg a Földközi-tenger fölött elterülő alacsony légnyomás is érezte hatását kivált hazánk déli részén, a hol 1—6-ikáig

havazások voltak, míg északon csak csekély hó esett. Midőn a magas légnyomás Közép-Európából mindinkább keletnek vonult s 9-ikén atlanti depresszió jelent meg, nálunk 9-ikén ugyan még országsszerte havazás volt, 10-ikén azonban már hőemelkedést lehetett tapasztalni és azontúl a hónap végéig az Atlanti-tenger felől jövő, nem ritkán igen mély depressziók uralma alatt állván, az időjárás nálunk túlnyomóan felhős, ködös, enyhe és esős volt.

Az előzményekből is érthető, hogy a hőmérséklet minimuma a hónap elejére esik; maximuma azonban más-más helyeken különböző napokon, leginkább a hó derekán állott be. Így Árvaváralján —13°0' C. 6-ikán, és 13°6' C. 14-ikén, Selmeczbányán —7°4' C. 7-ikén és 10°4' C. 14-ikén, Ungvárt —5°9' C. 9-ikén és 14°4' C. 14-ikén, Huszton —7°8' C. 9-ikén és 14°6' C. 15-ikén, Nyiregyháza —4°2' C. 8-ikán és 16°0' C. 14-ikén, Ó-Gyallán —9°8' C. 7-ikén és 17°8' C. 14-ikén, Aradon —7°2' C. 7-ikén és 17°6' C. 14-ikén, Pancsován —5°4' C. 1-jén és 18°2' C. 14-ikén, Zágrábban —6°5' C. 7-ikén és 20°2' C. 14-ikén és Gyergyó-Szt.-Miklóson —13°6' C. 1-jén és 13°4' C. 14-ikén volt a hőmérséklet havi minimuma, illetőleg maximuma.

A csapadékösszeg közel áll a 20 évi átlaghoz (Árvaváralján 56 mm. az átlag s ez idén esett 47 mm., Budapesten az átlag 59 mm., ez idén 58 mm., N.-Szebenben 32 mm. az átlag s ez idén 44 mm. esett). A csapadékos napok száma valamivel nagyobb volt mint más éveken szokott lenni (Budapesten átlagos számuk 10, és ez idén 14 napon volt csapadék).

Országsszerte száraz napoknak tekinthetők e hó 7., 8. és 20-ika; a többi napokon hazánknak hol egyik, hol másik részén volt eső, illetőleg hó. Havas nap több volt a Száva-Dráva-Adria vidékén és az Alföldön (Fuzinén 6, Herkulesfürdőben 6, Budapesten 4 napon havazott), kevesebb az északkeleti felföldön.

Az égboltozatot, mint késő ősszel rendszeren, többnyire felhők borították; Budapesten a horizon 7 tizedrészét takarta a felhőzet, a mellyel szemben mint átlagos

érték 6-6 szerepel. Zivatart 4 napon észlelték és pedig 14-ikén a Tengeremelléken, 17-ikén Erdélyben, 26-ikán az ország legtöbb helyén (Budapesten éjjel csak erős villogás volt) és 27-ikén szórványosan. Azonkívül megemlíttendő, hogy N.-Szebenben 28-ikán éjjel 2 óra 30 perczkor földrengés volt, a mely 2 főkésben nyilvánult. A talajhőmérő Ó-Gyallán 0.5 m. mélységben 7.0° C. és 1.0 m. mélységben 9.7 C. fokot mutatott.

RÓNA ZSIGMOND.

(2.) *Meteor Gyomán.* Mult deczember 22-ikén este 5 óra 40 perczkor egy meglehetősen nagyságú »meteor« észleltünk, észak-keleti irányban; először fehér-sárga, utóbb zöldes s intenzív-kék volt; az egész mindössze 2 másodpercig tartott. Innen körülbelül 90 kilométernyire eshetett le. Az egészben azt találom különösnek, hogy a tűnemény után a földön hallható sajátságos, jéghez hasonló recsegést, vagy jobban mondva repedést hallottunk, a mit nem tudok magának megmagyarázni.

N. SZEKÉR JÓZSEF.

(3.) *Holdudvar.* Magában véve nem ritka tűnemény, különösen téli időben számtalanszor látható s a nép nem is késik erős szelet, hózivatar stb. jövedőlni belőle.

Az a holdudvar azonban, mely mult év október hó 14-ikén Kismarton vidékén volt látható, ritka nagyságú dimenzióinál fogva érdemel említést, a mennyiben sugara mintegy 20^o-nyi volt. Periferiájának egy része majdnem a zenitet, másik része pedig a szemhatárt érte. Este 7 órától 10 óráig volt látható s akadt is nézője elég. Különösen szépen tünt elő a nagy körben a Holdtól mintegy 13^o-nyi távolságban álló, sárgás fényben ragyogó Jupiter bolygó, mely a hatalmas holdudvarnak második

fénylő pontja volt, mert a többi csillagok ragyogását a Holdnak erős fénye egészen elhomályosította.

BÓBITA E.

(4.) *Zsebóra mint kompassz.* Kevesen tudják, hogy zsebórájokat nappal kompasszal használhatják. Az ember leteszi az órát vízszintesen s úgy fordítja, hogy az óramutató a Nap felé irányuljon; e mutató és a XII. szám közti távolság felébe esik a déli irány; magától értetődik, hogy ezzel az iránnyal szemközt van észak, stb. P. o. reggel 8 órakor künn vagyunk az erdőben, nem birunk tájékozódni. Az óramutatót (tehát a VIII. számot is) a Nap felé irányítjuk; a VIII. és XII. szám közének a fele X-ben van — tehát a X. szám (sugarának) irányába esik dél. RÉVÉSZ S.

(5.) *A telefon és a varjú.* Disznóölés évadján — állítólag — messze vidékek varjai is Debreczenbe szoktak gyűlni, még pedig töméntelen mennyiségben, úgy hogy varjú évadkor csak esernyővel lehet sok helyen járni. A jóllakott s munkájokat végzett varjak a háztetőkhöz szoktak elülni, miközben különösen a téglacseréppel fedett háztetőkhöz nagy károkat okoznak a vakolat rongálásával. A háztetőkhöz eddig nem igen válogattak; újabb időben azonban azt vették észre, hogy a varjak azokat a házfedelet kerülik, melyek felett a telefon vezetődrtójtai vannak kifeszítve. Úgy látszik, a drótok repülésökben is alkalmatlanok, pihenésökben pedig a zengésök zavarja nyugalmaikat. E tapasztalatot a debreczeniek felhasználják s a hol nincsen telefon-vezeték, ott egyszerű drótot feszítenek ki a háztetőkhöz fölé. E d i s o n aligha gondolt arra, hogy telefonját az emberek a varjak ellen fogják használni.

M. D. S.

KÉRDÉSEK.

(1.) Tudjuk, hogy az embernek van a legfejlettebb agyveleje, s testéhez képest agyvelejének a súlya is legnagyobb. Azonban egy társaságban valaki határozottan azt állította, hogy az ember agyveleje nemcsak így relative, hanem absolute véve is legnagyobb, nagyobb az elefánténál. Igaz-e, s ha igaz, mire valók azok a fölös üregek, melyek az elefánt koponyájában az agyvelő betöltötte helyen kívül vannak. Talán levegő van bennük, hogy a koponya súlyát csökkentse? Cs. I.

(2.) Szíves választ kérek arra nézve, hogy mi a célja a Földtani intézetnek, továbbá a Földtani társulatnak. Van-e a kettő között szoros kapcsolat? Milyen a szervezetök? Vannak-e más országokban is ilyenmő intézetek? B. S.

(3.) Minthogy a nagyobb mértékben folytatott tejivás (1—1½ liter naponként) tudvalegőleg álmodást idéz elő, kérdés, nincs-e ez hatással az agyvelő működésére, nem idéz-e elő észbeli hanyatlást? K. E.

(4.) Van-e munka magyar nyelven, melyből az ornithologia elemei elsajátíthatók? Ha magyar nyelven nincs, mely német nyelvű munka legalkalmasabb? G. G.

(5.) Hogyan végezik a tetovézást, illetőleg mily eszközt használnak hozzá s a színeket (vörös, zöld, kék, sárga) mily anyagokkal idézik elő. H.

(6.) Mivel kell a kaucsukbélgyezőkhöz használt analinfestéket vegyíteni, hogy posztópárnára öntve, hosszabb ideig nedves állapotban maradjon, illetőleg hamar ki ne száradjon? B. I.

FELELETEK.

(28, 1891.) Az »ebullioskop« hőmérője beleír a folyadékba és mindig a folyadék és nem a gőzök hőfokát mutatja. Minden készülékhez mellékelve van egy mérő-pipetta, mely a kisebb készülékhez 35 cm³, a nagyobbhoz 60 cm³ térfogatú. L. E.

(29, 1891.) A vörös bor festőanyaga lassú oxidáció következtében megváltozik és részben a borból ki is válik. De e tünevény csak évek múltán észlelhető. A bornak levegővel való keverése olyan módon mint azt a kérdező tette, új bornál ajánlatos, nem azért, hogy a bor sötétebb színt ölt, hanem mert sok esetben ez által a bornak gyorsabb megtisztulása érhető el. Valószínű, hogy a végzett kísérlet után csak élénkebb színűvé vált a bor és ezért gondolta hogy sötétebb. L. E.

(46, 1891.) A két magyar alföldön földmunkálatok alkalmával különösen a folyók mentén vagy árterületén napfényre kerülő csontok csakugyan olyan állatokéi, melyek a történelmi időt megelőző időszakban, leginkább az ú. n. diluviális korban bebarangolták hazánk akkori szárazföldjét. Mammutok, ősllovak és őstulkok legelték a rónákon és rinocerosok, masztodonok, tapirok és dinótheriumok tartózkodtak a mocsarakban, posványokban és tavakban, melyek ez időben nagyobb számmal, de nagyobb terjedelműek is voltak mint most. A hol nagyobb erdők terültek, ott összervasok is tartózkodtak, de a növényevő emlős állatok ellenségei is leskelődtek mindenütt, úgy mint a barlangi oroszlán, párducok, a barlangi hiéna, a barlangi farkas és főleg a barlangi medve. Hogy ez utóbbi állatból mindeddig a legtöbb maradványunk van, ez állat életmódjának köszönhetjük, mely alig különbözött a ma élő medvéétől. Időjárás és veszedelem ellen barlangokban keresett menedéket; prédáját is odavitte családjának és bizonyosan ott végezte életének napjait is, midőn a harcban kapott sebbe vagy az aggkor tehetetlensége a megszokott lakóhelyben való megmaradásra kényszerítette. Az ősvilági állatok csontjai tehát rendszeren azon a helyen találhatók, a hol az illető állat kimúlt; de ez ki nem zárja hogy e csontokat a tömérédek vízek, melyek e korban hazánk szárazföldjeit földülták, az iszappal és görgeteggel eredeti fekvőhelyökről másra ne vitték legyen. DR. STAUB.

(64, 1891.) A »grammofon«, melynek egy példánya a Calderoni cég előzékenységből rendelkezésünkre állott, nem igen hasonlítható össze Edison fonografjával. Ugyanis a grammofonnal nem készíthetjük el magunk a hangokat ismétlő lemezeket, hanem kénytelenek vagyunk a készülékhez mellékelte lemezekre szorítkozni s csak azt ismételtethetjük, a mi azokra egyszer s mindenkorra fel van írva. A grammofon távolról sem állja ki az összehasonlítást a fonograffal a hangok minősége tekintetében sem, mert hangja kellemetlen és csak kivételesen érhető meg. Ennek oka valószínűleg a tökéletlen munka, s nincs kizárva hogy jobban készült eszközzel sokkal többet lehetne elérni. A tanítás szempontjából a szerkezet jó oldalának tartom, hogy a hangnyomok, minthogy a lemezzel párhuzamos rezgésektől származnak, közvetlenül előtűntetik az illető rezgési alakokat, úgy hogy kellő finomságú vonalak esetében igen tanulságosak lehetnek. Az eddig forgalomba hozott eszközök azonban e tekintetben sem kielégítők. S.

(84, 1891.) A mézbor (l'hydromel, Meth, Honigwein) már régi idők óta, főleg Oroszországban, Franciaországban, Ausztriában, sőt nálunk is ismeretes.

Készítésére egy súlyrész mézet két súlyrész vízben oldunk, és üstben az egészet felforraljuk. Forrás közben a habot kanállal leszedjük. 1—2 órai forrás után kihűlni hagyjuk, a tiszta folyadékot hordóra fejtjük és bor- vagy sörélesztővel elerjesztjük. Az erjedés rendszeren hosszabb ideig tart. Legjobb az első, heves erjedés után lefejteti a seprőről és a lassú erjedést a pinczében végezni. Egy év lefolyása után rendszeren magától megtisztul a folyadék. Ellenkező esetben deríteni kell ép úgy, mint a bort. Sok helyen szagosítják különböző szagosító anyagokkal, minő pl. ibolyagyökér, koriándrom, szerezscendió stb. Kis mértékben lehet ezeket alkalmazni, ámbar, ha tiszta jó mézből készítettük a bort, felesleges.

Készíthetünk pálinkát is e borból, az ismert módon. Tudomásom azonban nincs róla, hogy ez ideig ilyen pálinkát főztek volna. Rendszerint a bort mint olyat isszák, mely állítólag igen kellemes ital. L. E.